

U radu na kultiviranju govora jedna je od najvećih teškoća postizanje korektnog izgovora refleksa jata, onog klasičnog (odnosno »folklornog«, kako ga nazivaju autori pomenutog članka, koji su se, pomalo zaobilazno, a ipak jasno, opredijelili za tzv. urbaniziranu varijantu). Treba li i dalje na tome uporno nastojati i zahtijevati da obrazovani ljudi koji se služe ijekavskim izgovorom usvoje vukovski izgovor ili se zadovoljiti polovičnim rješenjem: korektnost u pisanju, a izgovor ostaviti prema stanju na terenu?

Ovo i druga pitanja zahtijevaju širu razmjenu mišljenja i možda bi sve ovo što je ovdje rečeno moglo poslužiti kao uvod u diskusiju koja bi omogućila da se nađe izlaz iz ovog nimalo jednostavnog problema.

MOJA RIJEČ O VLASTELINU I BOLOVANJU

Nikola Rončević

(Svršetak)

Ali, reći će čitatelj, Vl. Babić brani likove *vlastèlin*, *vlastelínka*, *vlastèlinski*, *vlastelínstvo* u prvom redu kao riječi s novim (da tako kažem: materijaliziranim) značenjem, koje se razvilo naročito u sjevernoj (panonskoj) Hrvatskoj (srednjovjekovnoj Slavoniji), koja je u ekonomskom smislu i bila glavno područje velikih posjeda. Posljednja od tih riječi, *vlastelinstvo*, kao da i nije nikad imala ono staro značenje, nego samo ovo novo (materijalizirano). Jedino s tim značenjem i zabilježili su ju Ristić i Kangrga god. 1928. (влас̀т̀елинство *n* Adelbesitztum *n*, Dominium *n*) i Deanović god. 1960. (*vlastelínstvo n* domaine *m*, propriété *f*). Pa ipak, ja navedene likove, što ih preporučuje Vl. Babić, ne mogu priznati kao normalne za književni jezik — ni u ovom drugom (sekundarnom) značenju. A zašto ne mogu? Osim onoga što je već rečeno, naročito još iz načelnih razloga, o kojima ću govoriti dalje u ovom članku. A ovdje dat ću samo još neke kritičke napomene uz Babićev članak.

Prvo, u obranu T. Maretića. Na str. 136. Vl. Babić kaže da Maretićeva analogija i etimologija »opasno hramlje« zato što je Maretić tobože rekao (odnosno uzeo) da je nastavak (formant, sufiks) *-in* u riječima *Bugarin*, *Arapin*, *građanin* i sl. isti kao i u riječi (tj. liku) *vlastèlin* (*s d u g i m -in*). Ali to nije istina, ni jedno ni drugo! Niti je Maretić rekao (uzeo) ono što Vl. Babić kaže, niti Maretićeva etimologija i analogija hramlju! Maretić je rekao (odnosno uzeo) da je nastavak *-in* isti u navedenim riječima i u liku *vlastèlin* (*s k r a t k i m -in!*), a to je sasvim nešto drugo, i to je čista istina. To pak da je Maretić u napisanoj riječi *vlastelin* davao samo lik

s kratkim *-in* (*vlastèlin*) vidi se i iz Broz-Ivekovičeva rječnika, za koji Maretić u Savjetniku (str. IX) izričito kaže da ga je uzeo za temelj svojega rada. A što se tiče lika *vlastèlin* (s dugim *-in*), taj je lik Maretić uopće ignorirao, tj. nije ga nigdje ni spomenuo, premda mu vjerojatno nije bio nepoznat, kako to i Babić pretpostavlja.

Osim ovoga krupnijeg, a neopravdanog prigovora, Vl. Babić je Maretiću stavio i neke sitnije prigovore, npr. da Maretić nije dopustio ni dublete *vlastelka* i *vlastelski*. Ali Maretić, koliko se iz njegove knjige može razabrati, nije nigdje zabranio te likove, on je samo dao prednost likovima *vlasteoka* i *vlasteoski*, bez sumnje zato što ovi drugi likovi bolje odgovaraju štokavskom glasovnom sistemu. Danas mi možemo biti tolerantniji prema likovima *vlastelka* i *vlastelski*, ali moramo i Maretića razumjeti.

Što ja ovdje branim Maretića (osobito u onom naprijed), to, naravno, ne znači da ja branim sve što je Maretić u Jezičnom savjetniku napisao. Ali Babićeve prigovore morao sam otkloniti u interesu pravednosti, a i znanstvene istine (oko etimologije nastavka *-in*).

Drugo, na istoj strani svojega članka Vl. Babić za likove *vlastèlin* (s dugim *-in*) i sl. kaže da su to »dobre hrvatske riječi«, pa onda opet »dobre savremene hrvatske riječi«, itd. Čemu isticanje »hrvatstva« ovih riječi (odnosno likova)? I na koji način? Zar dubrovačke i uopće dalmatinske riječi nisu hrvatske? Ja naprotiv mislim (kao što su vjerojatno i mnogi prije mene mislili) da su likovi *vlastèlin* (s dugim *-in*), *vlastelinka* i sl. provincijalni, pa pomalo i vulgarni likovi, odnosno riječi. O tom će, uz ono što sam naprijed navijestio, biti još govora.

Nego još nešto, a drukčije, da kažem ovdje. Ja sam, kako se vidi, uglavnom negativno ocijenio članak Vl. Babića o *vlastelinu*, tj. prvi njegov članak u časopisu Jezik. (U pozitivno bih mu mogao ubrojiti uglavnom samo to što je registrirao jedan provincijalni akcent.) Ali poslije toga svojeg članka napisao je Vl. Babić u Jeziku još jedan članak, koji je znatno bolji od prvoga. To je članak »Akcenat nekih prezimena...«, Jezik, X, str. 9—13. Tu je Vl. Babić dao nekoliko dobrih informacija o izgovoru nekih prezimena, boreći se, baš obrnuto nego u prvom članku, za ono što je pravilnije, a protiv nekih vulgarizacija. Zato je i prof. Hraste u osvrtu na taj članak objavljenom odmah iza toga članka (u istom broju časopisa, str. 13—16) mogao s pravom reći da je Vl. Babić »dobar poznavalac našega jezika«, tj. ukoliko je mislio u prvom redu na njegovo praktično znanje našega jezika, osobito akcenta. Ali Hraste je u istom osvrtu, također s pravom, stavio ipak i neke prigovore Vl. Babiću i na taj članak (npr. oko prezimena *Kozarac*) i upozorio Babića da ima i nekih opravdanih odstupanja od pretjerane pravilnosti u pitanju prezimena.

II

Kada sam godine 1962. pročitao članak Vl. Babića o *vlastelinu*, sjetio sam se još jednoga članka od drugoga pisca, članka koji je izišao u istom časopisu devet godina prije ovoga Babićeva, godine 1953. To je članak onda još mladoga pisca D. Brozovića pod naslovom *Bilješka o akcenatskim pseudodubletama*, objavljen u Jeziku, I, str. 77—80. Upravo u onom Brozovićevu članku nalazi se tendencija, tamo naročito istaknuta, koje se tragovi naziru i u maloprije prikazanom članku Vl. Babića, tendencija koju sam ja već onda osudio. Svoj negativni sud o spomenutom Brozovićevu članku ja sam onda odmah priopćio i našem uvaženom akcentologu, nekadašnjem svojem profesoru, sada već pokojnom S. Ivšiću. Ivšić se, koliko sam mogao razabrati, sa mnom složio, i nije ništa rekao protiv mojega mišljenja o tom Brozovićevu članku. A i samom Brozoviću izrazio sam tada usmeno svoje neslaganje. Ali da i javno nešto kažem, tj. da o tom nešto i napišem, nisam sve dosada dospio, premda me je, kako rekoh, već prije više od godinu dana i Babićev članak nanovo potakao na to. Istom sada pristupio sam evo i tom poslu, pa ću, dalje u ovom članku, i načelno progovoriti o rečenoj tendenciji, kako sam već i u prvom dijelu ovoga članka (uz riječ *vlastelin*) navijestio. Ali najprije da proanaliziramo i Brozovićev članak.

U svojem članku, kako mu i naslov kaže, Brozović govori o »akcenatskim pseudodubletama«, tj. nepravim ili prividnim akcenatskim dubletama. Tako je on nazvao slučajeve gdje, po njemu, dva lika (on veli »oblika«) jedne te iste riječi, tj. dva lika istoga postanja (etimologije), a koji se razlikuju samo po akcentu, imaju različito značenje. Konkretno, Brozović ovdje govori uglavnom o riječi *bolovanje*, za koju kaže da ima dva akcenta: *bolòvānje* i *bòlovānje*, dakle dva lika, te da ti likovi imaju svaki svoje značenje: prvi (*bolòvānje*) stanje kad je čovjek bolestan, tj. trpljenje bolesti, a drugi (*bòlovānje*) ono što se inače kaže *bolesnički dopust* i sl. Ta dva lika s tim značenjima Brozović prikazuje kao ravnopravne u današnjem jeziku, što znači da i drugi lik, *bòlovānje*, brani i preporučuje za književni jezik. Za potkrepljenje ove svoje teze on navodi najprije tri poznate, da se poslužim njegovim izrazom, »pseudodublete«: *pèčēnje*: *pečēnje*, *kršćenje*: *krštēnje*, *imānje*: *imánje*, misleći, naravno, da su to po postanku isti slučajevi kao *bolòvānje*: *bòlovānje*. Zatim navodi još jedan, rjeđi slučaj (*putòvānje*: *putovānje*), za koji kaže da je već prodro u štokavski govor i kojemu sâm daje značenja; i na kraju još tri dijalekatska slučaja iz svojega zavičaja (Zenice u Bosni): *pūt*, *pūta*: *pūt*, *pūta*; *pòbòžnōst*: *pobòžnōst* i *pòlako*: *polako*. Na posljednja četiri primjera (*putovanje*, *put*, *pobožnost*, *polako*) ne treba se ovdje ni obazirati, jer ih ni Brozović, kako se vidi, nije još ubrojio u književni jezik. Ali o prva tri (*imanje*, *pečenje*, *kršćenje*) treba nešto reći. Brozović misli, kako sam već rekao, da je razlika *bòlovānje*: *bolòvānje* nastala

na isti način (etimološki isti) kao i razlika *imánje*: *imānje* i sl. Ali nije. Likovi ovih imenica s uzlaznim (dugouzlaznim) akcentom na pretposljednem slogu, dakle likovi *pečénje*, *imánje*, *kršćenje*, nisu se razvili u našem jeziku samostalno, nego su nastali pod utjecajem izgovora odgovarajućih riječi u staroslavenskom (crkvenoslavenskom) i ruskom jeziku. Takav akcent, tj. dugouzlazni na pretposljednem slogu, imaju u našem jeziku u pravilu imenice na *-nje* i *-će* načinjene od trenutnih (perfektivnih) glagola s rezultativnim značenjem, tj. koje znače rezultat glagolske radnje; npr. *porođenje* (= porod), *čeznúće* (= čežnja), *priznánje*, *osvježenje*, *rješénje*, *ozdravljenje*, *sníženje*, *povišenje*, *dostignúće*, *wjerénje* (od *wjeriti se*), *povjerénje*, *oduševljenje*, *oslabljenje*, *posvjedočenje*, *umirovljenje*, *izbavljenje*, *olakšanje*, *naređenje* (= naredba), *odobrenje*, *ovlašćenje*, *opravdanje*, *vjenčanje* (prema trenutnom vidu ovoga inače dvovidnoga glagola), pa i *kršćenje* (prema trenutnom vidu ovoga također dvovidnoga glagola), itd. Ovo pravilo čvršće je u istočnom dijelu štokavskoga dijalekta, pa i književnog jezika, ali je ipak uglavnom priznato i na zapadu, premda je bilo, a vjerojatno i danas ima stručnjaka koji su se tomu i opirali (npr. prof. Stojković u predavanju u HFD 8. 5. 1952. pozivajući se i na neke starije leksikografe). Naravno da se od ovoga pravila može dopustiti i po koji izuzetak, npr. *počkānje* (pored *počkánje*), *poždraljenje* (zvonjenje na pozdrav), *očúvānje* — premda se i sve tri ove riječi katkada čuju i s akcentom na slogu ispred *-nje*. S druge strane, dugouzlazni akcent na pretposljednem slogu prodro je i u neke ovakve imenice načinjene od trajnih glagola, npr. *imánje*, *pečénje*.

Dokazati da su navedene imenice na *-nje* s uzlaznim (dugouzlaznim) akcentom na pretposljednem slogu načinjene prema staroslavenskom ili prema ruskom jeziku, nije teško. Takvih imenica ima npr. u ruskom vrlo mnogo. Evo ih nekoliko: *введеніе*, *признаніе*, *решеніе*, *освобожденіе*, *приложеніе*, *извиненіе*, *одобреніе*, *разрешеніе*, *определеніе*, itd., pa i *печеніе*, *именіе*. I tu je opravdanje za opstojanje »akcenatskih pseudodubleta« *imānje*: *imánje* i *pečénje*: *pečénje*. Ništa ne smeta ni to što je u slučaju riječi *imanje* u drugom slogu osnove ruske riječi drukčiji vokal nego u našem jeziku: rus. *именіе* hs. *imánje*. Odlučujući je ovdje klišej (tj. uzorak s naglašenim slogom ispred *-nje*).

Sasvim je drugi slučaj i drukčiji postanak »pseudodublete« *bolòvānje*: *bòlovānje*. Brozović u svojem članku kaže: »Ali iz administrativnog je jezika u vremenu između dva rata prodro u centralne štokavske krajeve periferni provincijalizam *bòlovānje*«. Međutim, lik *bòlovānje* nije čak ni provincijalizam (Brozović i ne kaže u kojoj se to provinciji taj lik govori), niti su administrativci taj lik sam prenijeli »u štokavske krajeve«. Administrativci su taj lik i stvorili! A stvorili su ga oni i onakvi administrativci (administrativni službenici) kakvih je u našoj administraciji uvijek dosta bilo i kakvih i danas dosta ima: službenici kojima hrvatskosrpski što-

kavski govor nije materinski. To su, po svojem materinskom govoru, ili pripadnici kojega drugog hrvatskosrpskog dijalekta, ili čak pripadnici kojega drugog jezika. Za takve, naravno, specijalni štokavski akcenti nisu laki, pa ih mnogi od njih i ne usvoje nikad potpuno, sve ako se i trude da govore književnim (štokavskim) govorom. Zato se njima često događa da štokavsku riječ izgovaraju krivo i onda kada su tu riječ primili uhom, tj. kada su ju naučili slušanjem u svojem krugu. Ali još lakše do iskrivljenja dolazi kad neštoštokavac prima štokavsku (književnu) riječ ili termin *o k o m*, tj. kad takvu riječ nije od štokavaca čuo, nego ju je samo iz pisanoga teksta naučio, te ju sam počeo izgovarati nasumce. Tako je nekako nastao i lik (izgovor) *bòlovānje*. Ali taj lik nije postao niti je mogao postati opći, jer velik broj, upravo većina, pripadnika našega jezika dobro zna da pravi lik, tj. ta riječ s pravim svojim akcentom, glasi *bolòvānje*. To znaju svi pravi štokavci, pa bi loš posao bio npr. njima nametati krivi izgovor.

III

Međutim, reći će čitatelj, Brozović nije ni tražio da se likom *bòlovānje* zamijeni lik *bolòvānje*, nego je predlagao samo da ti likovi jedan uz drugi žive, i to svaki sa svojim značenjem. Tako nešto, premda manje jasno, predložio je i Vl. Babić za riječ *vlastelin*, tj. predložio je da se priznaju dva lika te riječi: *vlastèlin* (gen. *vlastèlina*) i *vlastèlin* (gen. *vlastèlina*), svako sa svojim značenjem (i lokacijom).¹ Jedan i drugi dakle, i Brozović i Vl. Babić, ispoljili su tendenciju, prvi jače drugi slabije, da razlikom u akcentu (izgovornom razlikom) inače jedne te iste riječi, dakle akcenatski različnim likovima, označe različne pojmove, upravo različne leksičke (rječničke) jedinice. Pri tom se nisu mnogo brinuli ni o postanku onoga drugoga lika (ili akcenta) koji su htjeli da uvedu u književni (kulturni) govorni jezik, što bi već samo po sebi, kako sam naprijed izložio, bilo razlog da se ti likovi odbace. Ali osim onoga što sam naprijed rekao, ja ovdje hoću da kažem još nešto, tj. da odgovorim na pitanje: Može li se uopće i u načelu odobriti tendencija da se razlikom u akcentu iste (po postanku) riječi označuju leksičke kategorije, odnosno, bolje rečeno, leksičke jedinice (pojmovi, značenja)? Smatram da se to ne može dopustiti. A evo zašto. Naš književni jezik sa svojom bujno razvijenom novoštokavskom akcentuacijom odmakao je po šarolikosti pa i kompliciranosti te svoje akcentuacije daleko ispred većine indoevropskih jezika, te je i među slavenskim jezicima po akcentu najkompliciraniji. Treba se sjetiti samo da mi u našem jeziku imamo četiri vrste akcenta i uz to još neakcentovane dužine i kratkoće, dok većina slavenskih jezika ima samo jednu vrstu akcenta

¹ Pri tom je davao prednost, kako je već rečeno, drugom liku, ali to sad ovdje nije važno.

i samo kratke slogove (ruski jezici, pa poljski, bugarski), a ostali dvije vrste akcenta i uz to duge i kratke slogove (češki, slovački), ili pak tri vrste akcenta (slovenski). Što se tiče mjesta, tj. sloga (u riječi) na kojemu može biti akcent, sloboda je u našem jeziku samo nešto malo manja nego npr. u ruskom. Kad se dakle uzme u obzir i broj (vrste) akcenata, i mjesta na kojima može akcent biti, te još i opstojanje dugih i kratkih slogova, izlazi jasno da je akcentovanje riječi u našem jeziku među slavenskim jezicima najkompliciranije. I smijemo li mi onda to još i više komplicirati, a bez opravdanog razloga? (O neopravdanosti razloga reći ću još koju riječ malo dalje u ovom članku.) Odgovor je jasan ako znamo kakav je uopće funkcionalni odnos između akcenta i riječi, tj. šta se sve razlikama u akcentu može označiti u riječi. Iz govorne prakse našega narodnoga govora, pa i iz nauke o jeziku, dobro je poznato da se tim razlikama označuju često gramatičke kategorije, i to naročito morfološke jedinice (oblici fleksije, morfemi), ali u manjem opsegu i šire gramatičke kategorije, tj. vrste riječi. Morfološke jedinice označene su akcentom ili dužinom ili jednim i drugim, npr. u ovim slučajevima: dat. grâdu, lok. grâdu, nom. pl. nôge, gen. sg. nôgē, nom. pl. kčëri, lok. sg. kčëri, gen. pl. kčëri, prez. (on) nôsi, imper. nôsi! itd. A vrste riječi označene su tako npr. u ovim slučajevima: pridjev (sr. rod) drâgo, prilog drâgo, osobna zamjenica (ž. rod) ôna, pokazna zamjenica ônâ, glag. prilog odlûčujûći, odgovârajûći, pridjev (m. rod) odlûčujûći, odgovârajûći, itd. Vidimo dakle da je i funkcija, tj. uloga naših akcenata u jednom dijelu semantike, tj. u gramatičkoj semantici (oblici fleksije, vrste riječi) prilično velika, veća i nego npr. u istočnim slavenskim jezicima (ruskom i drugima), gdje je također znatna; veća dakle nego u bilo kojem slavenskom jeziku, a o germanskim i romanskim jezicima da ne govorim.² To znači da je naša akcentuacija teška i komplicirana ne samo sama po sebi, što sam već naprijed rekao, nego i po svojoj ulozi u ovom dijelu semantike, u gramatičkoj semantici. U takvoj situaciji moramo se zapitati kakvoga bi smisla imalo proširivati ulogu (funkciju) naših akcenata još i na leksičku semantiku (upravo semantika u užem smislu), i time kompliciranost još i povećavati? Da takvoga razvoja u našem jeziku i nema čak ni u jednom specijalno ograničenom slučaju (s vlastitim imenima), zapazili su već i strani lingvisti, npr. ukrajinski (maloruski) lingvist J. Rudnyc'kyj, koji je za Treći međunarodni kongres slavista (1939) priredio i referat u kojem se i to spominje.³ U tom referatu taj lingvist kaže da u nekim slučajevima u jezicima

² U nekim germanskim i romanskim jezicima ima nešto te diferencijalne funkcije akcenta u gramatičkoj semantici, npr. u engleskom: *present* je imenica kad je akcent na prvom slogu, a glagol kad je na drugom; a u talijanskom je npr. (*io*) *porto* prezent, a (*egli*) *portò* aorist, ili npr. *porteremo* (izg. porterèmo) futur, a *porteremmo* (izg. porterèmo) kondicional. No sve je to malo, znatno manje nego u nekim slavenskim jezicima.

³ Objavljeno pod naslovom: J. Rudnic'kyj, Die appellative und onomastische Funktion des Akzentes im Slavischen. Treći međunarodni kongres slavista. Izdanja izvršnog odbora 2, Beograd 1939.

ukrajinskom i bugarskom akcent ima funkciju razlikovanja vlastitog imena (onome) od opće imenice (apelativa), dakle i u tim jezicima samo ograničenu leksičkosemantičku funkciju (nepravu, tj. ograničenu na vlastita imena). Među primjerima navodi npr. ukraj. кривій (apelativ): Кривий Потік (mjesno vlastito ime). Ovo je za bugarski jezik istakao još prije njega (1936) bugarski lingvist St. Romanski (navedavši među primjerima npr. самоков: Сáмоков). Za hrvatskosrpski jezik J. Rudnycьkyj izričito kaže da te funkcije akcent u njemu (ni u tom ograničenom opsegu) nema, te među primjerima navodi npr. rijèka : *Rijèka*, gràdište : *Gràdište*, i drugo. To je, naravno, i nama poznato, ali istini za volju moram ovdje napomenuti da nešto slično, tj. u svezi s vlastitim imenima, ipak ima i u našem jeziku. Nije u svezi s imenima mjesta, kao u bugarskom i ukrajinskom, nego u svezi s onim o čemu je, kako sam već naprijed spomenuo, pisao i prof. Hraste: u svezi s prezimenima. Neka prezimena izgovaraju se u nekim krajevima s drukčijim akcentom nego što bi morao biti prema akcentu riječi od koje su izvedena, na primjer Márković (pored Mārковиć): Mārkov od Mārko, Marínović: Mārinov od Mārín (ako Marínović nije od mārín, gen. marína, a zabilježeno je i Mārín), Jovánović (pored Jòvanović): Jòvanov od Jòvan, Stárčević (i Stárčević?): stārčev od stārca, gen. stārca, Blážević (zabilježeno je i Blážević): Blážev od Bláž, gen. Bláža (ali ima i gen. Bláža, i nom. Blážo i Bláže), itd. Ovo je, kako rekoh, samo slično onom u bugarskom i ukrajinskom, a nije s onim identično, jer ovdje nije razlika samo u akcentu (liku), inače jedne te iste riječi (Сáмоков: самоков) nego je razlika i u tom što su kod nas u odnosu ipak dvije riječi (Stárčević : stārčev). Sasvim isti slučaj kao u bugarskom i ukrajinskom imali bismo u onim prezimenima koja su iste riječi kao i opće od kojih su izvedena (npr. prezime Težak od opće imenice težāk), ako se od te opće riječi razlikuju akcentom. Međutim, razlika u akcentu ovdje ponajviše nije opravdana, kako je to s pravom rekao i Vl. Babić u naprijed spomenutom (svojem drugom) članku nazvavši pogrešnim akcente Kònčār (mjesto pravilnoga Kònčār), Crèvār (mj. pravilnoga Crèvār), Tèžāk (mj. pravilnoga Težāk) i sl. Nepravilni akcenti mogu se kod nas opravdavati samo u slučajevima kad nam je postanak prezimena nejasan, ili u slučajevima gdje nam je ovakvo prezime došlo putem kojega stranog jezika (mađarskog, češkog), npr. kod nekih nosilaca prezimena Kovač, Novak, i sl. Ipak, i u ovim slučajevima, ako se radi o našim ljudima, bolje je da i ta prezimena izgovaramo Kòvāč, Nòvāk, i slično, tj. onako kako se izgovaraju i opće imenice od kojih su načinjena.

Poslije ove digresije o prezimenima (koju sam učinio i zato da ispunim obećanje dato naprijed), treba se vratiti na glavno pitanje. Mi smo ovdje vidjeli da na rečenu leksičkosemantičku funkciju akcenta nailazimo samo u specijalnim slučajevima, uz vlastita imena, dakle uz riječi koje zapravo i ne spadaju u leksički fond u pravom, tj. užem smislu, pa i to kao sigurno

uglavnom samo u drugim slavenskim jezicima (koje sam spomenuo), a koji su inače akcenatski jednostavniji od našega, te to lakše mogu i podnijeti. Što se pak tiče općih (običnih) riječi (tj. upravo apelativa) samih među sobom, te funkcije akcent nema ne samo u našem dobrom narodnom ili kulturnom jeziku, nego toga, bar u pravilu, nema ni u navedenim, a ni u drugim slavenskim jezicima, pa ni u ostalim kod nas poznatijim indoevropskim.⁴ Stoga mislim da se tomu protivi jezična svijest (»jezičko osjećanje«) pripadnika svih nama poznatijih indoevropskih jezika (i slavenskih i neslavenskih), a osobito pripadnikâ našega. Naša jezična, pa i lingvistička svijest (i podsvijest = osjećanje) zna da se u našem jeziku akcentom i kvantitetom sloga može u nekim slučajevima označiti razlika među gramatičkim kategorijama (oblicima fleksije i vrstama riječi), o čemu sam naprijed govorio, ali ne dopušta nam da tim sredstvima označujemo i leksičke razlike, tj. razlike u značenju samih riječi⁵. Zato se i oni rijetki slučajevi, koji se mogu dopustiti a nekima se čine kao izuzeci od upravo izrečenog načela, mogu opravdavati samo gramatičkom semantikom. Takav je slučaj npr. lok. sg. u *poglédu* : u *pógledu* (ono prvo od *pögléd*, a drugo od *pógled*), gdje prva sintagma (*u poglédu*), koja je skamenjen izraz iz starine, služi kao prilog, dakle g r a m a t i č k i različna kategorija od onoga što imamo u drugoj sintagmi. Toga opravdanja, naravno, nemaju slučajevi koje sam u ovoj raspravi odbacio, tj. predloženo razlikovanje *bölovānje* : *bolövānje* i *vlastēlin* : *vlastēlin*. Prema tomu, ja sam onom što sam naprijed rekao o likovima *vlastēlin* (s dugim -īn) i *bölovānje*, a što je već samo po sebi dovoljno da se ti likovi odbace, dodao sad ovdje i načelni razlog po kojem ti likovi ni kao »pseudodublete« ne mogu biti opravdani. Osim toga, da kažem još i to, nema ni potrebe nikakve da se u ovom slučaju stvaraju neke dublete ili pseudodublete. Mi u našem jeziku, kao i drugi u svojim jezicima, imamo na tisuće riječi koje su po svojim značenjima raščlanjene i jače nego što su raščlanjene riječi o kojima govore Brozović i Vl. Babić, pa nam ništa ne smeta što imaju samo jedan lik sa više, gdjekada i vrlo udaljenih značenja. A riječi o kojima govore ovi pisci (*bolovanje*, *vlastelin*, izvedenice od *vlastelin*) ne samo da nemaju mnogo značenja (naravno, svaka za sebe), nego su ta značenja i bliska, tj. prirodno i sasvim razumljivo izlaze jedno iz drugoga, logički su povezana. To čak olakšava, kao i u drugim ovakvim slučajevima, razložno shvaćanje jezika (govora). Uopće, homonimi (a to su, manje-više, zapravo sve imenske riječi) u jeziku imaju veliku pozitivnu ulogu, a sasvim su rijetki slučajevi gdje čine kakvu smetnju. Po mojem mišljenju mnogo veće smetnje čini jeziku ono što je homonimima baš protivno (a slično sino-

⁴ Sporadički a nesigurni slučajevi, kakvih se ovdje-ondje u jezicima nađe, ne mogu ovdje odlučivati.

⁵ Ovamo, naravno, ne spadaju slučajevi gdje se radi o etimološki različitim riječima, npr. *pās*: *pās*, i slično.

nimima), tj. slučajevi gdje za jedan te isti pojam imamo po nekoliko isto- značnih riječi, čega doduše također ima u svakom jeziku i što se često po nuždi mora održavati, ali što, inače, nije nikakvo bogatstvo, nego balast, kako sam već jednom rekao prije više godina (1954).⁶

Prema tomu, da i ponovim i rezimiram što sam i ovdje i naprijed u ovom članku rekao, nema ni potrebe da se uz dobre likove rečenih riječi (vlastèlin, bolòvānje), koji su se i dosad u književnom i kulturnom jeziku i govoru smatrali normalnima, uvode u taj govor novi likovi, koji osim toga nemaju ni druga svojstva koja bi ih za taj govor preporučivala. Lik »vlastèlin« može se registrirati kao pokrajinski lik, a za lik »bòlovānje« ja ne mogu reći drugo nego da je uopće pogreška.

Na kraju, dužan sam još da kažem i kako je u našim akcentovanim rječnicima. Za riječ *vlastelin* i sl. to sam već učinio naprijed. Ostaje još da kažem kako je s riječju *bolovanje*, pa evo i toga. Pravilni akcent bolòvānje imaju, naravno, svi akcentovani rječnici (gdjekoji tu glagolsku imenicu ne navode, ali navode glagol), a nepravilni akcent »bòlovānje« ne samo da nemaju stariji (Vuk, Iveković, i drugi), nego ga nemaju ni Ristić i Kangrga (1928), ni Benešić (1939, 1949), ni Deanović (1956, 1960, 1963), ni drugi osim jednoga. Samo u tom jednom rječniku našao sam, uz pravilan akcent bolòvānje, i nepravilni »bòlovānje«. To je Rečnik Srpske akademije nauka, knjiga II, Beograd, 1962. Naravno, i tu je na prvom mjestu bolòvānje, a »bòlovānje« samo u zagradi, a uz to je karakteristično da je i uz infinitiv bolòvati dodano u zagradi »bòlovati«. Ja mislim da bi obrađivači toga rječnika bolje učinili da taj nepravilni akcent nisu ni naveli, premda inače taj rječnik, zbog svoje opširnosti i težnje za potpunosti navodi i mnoge druge akcente koji nisu stekli opće priznanje u književnom jeziku, i premda to u mnogim drugim slučajevima može biti i opravdano za taj tako velik rječnik. Ipak, i u tim drugim slučajevima i u svim takvim slučajevima trebalo bi da taj rječnik »književnog i narodnog jezika« daje i o c j e n u svakog akcenta (lika), tj. da kaže ili jasno naznači koliko vrijedi koji akcent i kamo, u koje područje jezika spada. Ne bi se smjeli obrađivači (odnosno urednici) toga rječnika zadovoljavati jednostavnom registracijom svega što su našli u literaturi. Tako ja mislim.

⁶ Sada su to već i drugi rekli. Ovdje ipak dodajem da i taj »balast«, po mišljenju nekih stručnjaka, ima i svoju pozitivnu stranu, osobito u jezicima koji još nisu normirani koliko bi trebalo (a takav je i naš): da se može birati, pa i znanstveno utvrđivati šta je bolje. To i ja priznajem, ali to je ipak privremena uloga, premda može i dugo potrajati. A i korist koju od mnogih istoznačnica mogu imati pjesnici ne može biti toliko važna koliko je važna jasnoća i sigurnost u izražavanju.

O HRVATSKOSRPSKOM MEDICINSKOM NAZIVLJU

Ulado Loknar

Danas se sve više raspravlja o nazivlju pojedinih struka pa je već vrijeme da se započne raspravljati i o medicinskom nazivlju i to na ovome mjestu. To je svakako jezično pitanje i prema tome posao jezikoslovaca, ali se nipošto ne može rješavati bez suradnje medicinskih stručnjaka. Na žalost do sada je to bio posao kojim su se uglavnom bavili samo liječnici, a bez osobite pomoći jezikoslovaca. Danas, čini se, u Hrvatskoj nema ni jednog liječnika koji bi se pretežno bavio medicinskom terminologijom. A koliko je dosad i učinjeno, bilo je u većini samo sakupljanje našega narodnog medicinskog nazivlja, a bez svjesnijeg i odlučnijeg zahvata u izgradnju i ustaljivanje našeg stručnog medicinskog nazivlja. Tako sakupljeno rječničko blago prepušteno je tzv. prirodnom razvoju i usvajanju. Zbog toga su mnogi lijepi nazivi i ostali samo u rječnicima, dok naša suvremena terminologija i dalje obiluje »nezamjenjivim« stranim ili našim opisnim imenima. Zato i nije rijetka pojava kada i najpopularniji članak ili knjigu i visokonaobražen čovjek ne može razumjeti zbog mnoštva stranih riječi, osobito stranih medicinskih izraza. A ovakvo siromaštvo našeg medicinskog jezika siromaštvo je i našeg književnog jezika uopće, premda narodni jezik i tvorbene mogućnosti pružaju obilje izraznih sredstava.

Nema svaki naš liječnik-pisac osjećaj za jezik, pa kada upotrijebi koji narodni medicinski naziv, prenese neko ime iz kojeg drugog jezičnog područja u medicinsko nazivlje ili pak stvori neki novi naziv, njemu bi morao pomoći i jezični stručnjak. Po mojem mišljenju to bi trebao biti lingvist upućen u medicinsko nazivlje, a također bi trebalo da se i suradnici ovoga časopisa više bave i nazivljem i jezikom naše medicinske štampe i literature.

Prepustiti jezik, u ovom slučaju medicinski jezik, tzv. prirodnom razvoju pusta je fraza. Svaki književni jezik nastaje svjesnim upletanjem u razvoj i bogaćenje jezika, pa tako treba raditi i s medicinskim jezikom. Neka je riječ jednom bila sretna ili nesretna novotvorina, a suvremeni jezik bez nje ne može. No u medicinskom nazivlju danas i nije toliko aktualno stvaranje novih naziva koliko svjesniji zahvat u normiranje već postojećeg našeg jezičnog blaga i njegovo uvođenje u znanstvenu medicinsku terminologiju. Potrebno je spriječiti dalje zastarijevanje ili arhaiziranje nekih već usvojenih medicinskih naziva, a pogotovu velikog broja narodnih naziva koji već desetljećima leže u rječnicima kao »zakopano blago«. Pored toga i u mnoštvo već usvojenih medicinskih naziva potreban je veći zahvat kako medicinskog tako i jezičnog stručnjaka. Vrlo se često upotrebljavaju mnoge istoznačnice kojima se služe različiti pisci, a nerijetko i jedan te isti autor upotrebljava više naziva za jedan pojam. Takvo bogatstvo naziva često smeta